

УДК 378.37.091.12.011.3-051:78

DOI:

Сергій Гончаренко, аспірант Національного університету “Чернігівський колегіум”
імені Т.Г. Шевченка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО САМОРОЗВИТКУ
У ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено й охарактеризовано педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності, що сприятиме результативності досліджуваного феномену і успішності освітнього процесу. Акцентовується, що формування готовності майбутніх фахівців до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності – це складний і багаторівневий процес, який має велике значення в сучасній педагогічній практиці.

Ключові слова: педагогічні умови; учитель музичного мистецтва; саморозвиток; вокально-педагогічна діяльність.

Лит. 10.

Serhii Honcharenko, Postgraduate Student
Taras Shevchenko National University “Chernihiv Colehium”

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FORMATION OF READINESS OF FUTURE
MUSIC ART TEACHERS' FOR SELF-DEVELOPMENT IN VOCAL AND
PEDAGOGICAL ACTIVITY

The pedagogical conditions of the future music art teachers' readiness formation for self-development in vocal and pedagogical activity are considered in the article. An analysis of the researchers' scientific works clarified the meaning of “pedagogical conditions”, which is the circumstances associated with the organization of the educational process in higher education, aimed at developing professional knowledge, skills, readiness for self-development in vocal and pedagogical activities.

In this regard, a set of pedagogical conditions is identified and characterized which increase the future music art teachers' readiness level for self-development in vocal and pedagogical activities: 1) creating an artistic and educational environment in higher education institutions to form the future music art teachers' readiness for self-development in vocal and pedagogical activities; 2) actualization of interdisciplinary integration and its program-methodical support in the process of the future music art teachers' readiness formation for self-development in vocal and pedagogical activity; 3) ensuring the motivational purposefulness of the future music art teachers to self-development in vocal and pedagogical activities; 4) connection of the future music art teachers' practical and theoretical training; 5) ensuring of the future professionals' awareness of the need for reflective and evaluative activities.

It is revealed that the future music art teachers' readiness formation for self-development in vocal and pedagogical activities is a purposeful, multifaceted, integrative creative process, which consists in the formation of vocal knowledge, skills, development of individual creative thinking, elements of pedagogical and performing techniques, mastering the content of music and pedagogical education and ensuring a high level of their future professional activity.

Keywords: pedagogical conditions; music art teacher; self-development; vocal and pedagogical activity.

Постановка проблеми. На сучасному етапі трансформаційних зрушень у всіх сферах Української держави професійна підготовка майбутнього фахівця постає провідним чинником вітчизняного освітнього простору. Нова українська школа підкреслює підвищення ролі мистецтва у навчанні і вихованні учнів. Виокремлено культурну компетентність серед ключових компетентностей, якими повинні володіти учні. Нові тенденції у становленні національної самосвідомості молоді потребують змін у підготовці відповідних

професіоналів, зокрема у галузі педагогічної освіти.

У процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва актуальним постає питання самоосвіти, саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності.

Професор Н. Сегеда саморозвиток майбутніх фахівців розглядає як “когнітивний модус сприйняття музики, що закладає основу для актуалізації питання розвитку інтелектуальних емоцій” [8, 12].

Т. Каченко зазначає, що готовність майбутніх

учителів музичного мистецтва до професійно-педагогічної діяльності є результатом професійної підготовки та дає підстави засвідчити здатність майбутнього фахівця на високому рівні виконувати свої професійні функції та обов'язки [10, 11].

Науковець Л. Василенко підкреслює, що "готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності – це цілісне і відносно самостійне соціокультурне і художнє явище, що є предметом соціальних потреб та інтересів, які мають соціальну необхідність для суб'єкта художньої творчості" [3, 16–17].

Готовність майбутніх фахівців до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності передбачає інтенсивний процес особистісного і професійного зростання, що дає змогу визначити результативність самоорганізації. Цей процес спрямований на підвищення рівня вокально-педагогічної компетентності шляхом набуття відповідних знань, формування вокально-виконавських умінь і навичок та реалізації творчо-виконавських здібностей з метою набуття нових якостей та досягнення вищих рівнів володіння практичним досвідом під час формування досліджуваного феномену.

Доведено, що підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності має свою специфіку, яка полягає у необхідності володіння студентами основами вокального мистецтва. Тому для підвищення ефективності формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності вагомого значення набуває визначення педагогічних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти готовності до саморозвитку майбутніх фахівців були предметом уваги низки вітчизняних і зарубіжних науковців. Питання саморозвитку особистості досліджують О. Бережнова, О. Бондаревська, І. Шаршов та ін.; педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутніх учителів розглядали С. Бабіна, О. Власова, П. Кондратьєв, М. Костенко, Т. Тихонова та ін.; психологічні аспекти саморозвитку особистості аналізували Н. Бітянова, Г. Костюк, С. Максименко та ін. Провідні аспекти підготовки педагогів мистецького профілю закладені в дослідженнях сучасних педагогів, психологів (І. Зязюн, І. Бех, В. Кремень, В. Рибалка, Н. Чорна та ін.); положення педагогічної науки щодо проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів розроблені в наукових працях Г. Бистрюкова, О. Гандабура, Т. Дорошенко, О. Слободян, А. Смолюк, та ін.; дослідження

проблем професійного розвитку майбутнього педагога-музиканта здійснили А. Болгарський, І. Гринчук, Г. Дідич, В. Дряпіка, Г. Падалка, О. Рудницька, І. Шевченко, О. Щолокова та ін.; питання вокально-методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядають Л. Василенко, Л. Гавриленко, О. Матвєєва, Г. Панченко, О. Прядко та інші.

Метою статті є визначення та обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Вокально-педагогічна діяльність розглядається як процес, що передбачає оволодіння системою професійних знань та практично-виконавських навичок, набуття педагогічного досвіду у сфері фахової діяльності. Готовність до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності розуміємо як багатокомпонентний, цілісний процес, спрямований на оволодіння системою теоретичних знань і практичних вокальних навичок, формування художньо-естетичного досвіду і виконавської культури, що забезпечує досягнення найкращого результату в сприйнятті, розумінні, емоційному та інтелектуальному пізнанні вокального мистецтва, всебічному розвитку індивідуальних якостей і музичних здібностей, творчій самореалізації у вокально-педагогічній діяльності.

Формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності передбачає визначення та обґрунтування педагогічних умов, які створюються в освітньому середовищі.

Визначення педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва висвітлюють у дослідженнях сучасні науковці, педагоги.

Г. Стасько у своїх дослідженнях визначає педагогічні умови як систему певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, які об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені та необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети [9].

Науковець О. Реброва у дослідженні "Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії" визначає педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців, такі як: цілеспрямована настанова на цінності полікультурної освіти та художньо-культурні традиції і потреби регіону; використання поліхудожнього середовища в усіх видах навчальної діяльності; привнесення в освітній процес художньо-естетичного плюралізму;

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО САМОРОЗВИТКУ У ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

стимулювання осмислення та критичної позиції щодо стереотипів художньо-освітніх процесів; стратегія та настанова на конвергентність різних видів навчальної діяльності; залучення до організації навчального процесу, самоорганізації і самопідготовки в опануванні цінностями мистецтва; стимулювання художньо-педагогічної самоідентифікації й творчої самостійності” [7, 24]. Педагогічні умови реалізації суб’єктно-особистісного підходу у підготовці майбутніх учителів до забезпечення основ загальної музичної освіти молодших школярів визначила науковець Т. Дорошенко, а саме: активізація процесів саморегуляції; забезпечення національної основи навчання; орієнтація студентів на морально-естетичні цінності музичної культури; створення мистецько-освітнього середовища; розширення сфери нерегламентованості навчальних дій студентів [4, 186].

Враховуючи досвід сучасних дослідників, визначено педагогічні умови як один із основних складників організаційно-методичної моделі досліджуваного феномену, що забезпечують успішне виконання завдань з формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності.

Перша педагогічна умова: *створення мистецько-освітнього середовища у ЗВО для формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності*, яка передбачає гуманно-особистісний підхід до розвитку музичних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зміст цієї педагогічної умови передбачає реалізацію потреб в емоційній компенсації спілкування через комунікативний процес, зокрема сучасними засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Наступна педагогічна умова: *актуалізація міждисциплінарної інтеграції програмно-методичного супроводу у процесі формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності*.

Цю педагогічну умову розглядаємо як взаємопроникнення змісту різних навчальних дисциплін і створення єдиного освітнього потенціалу шляхом використання інноваційних засобів, організаційних форм і методів навчання. Враховуючи специфіку майбутньої вокально-педагогічної діяльності, дослідниця І. Барановська розглядає вокальну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва “у взаємодії традиційних

форм і методів вокальної педагогіки та впровадження нових технологій із елементами театральної (акторської, режисерської, сценічної) діяльності” [1, 150–160].

Міждисциплінарну інтеграцію розуміємо як умову організації освітнього процесу, цілеспрямовану систему, в якій використовується комплексний підхід. Дисципліна “Постановка голосу” інтегрується з дисциплінами: “Історія всесвітньої музики”, “Психологія загальна та вікова”, “Практикум шкільного пісенного репертуару”, “Сучасне музичне мистецтво”, а також з предметами, які вивчають фізіологію людини. Отже, міждисциплінарна інтеграція забезпечує єдність цілей, змістових і структурних елементів предметів, що сприяє узагальненню, систематизації та міцності знань, виробленню професійних умінь, реалізації навичок в освітньому процесі, формуванню готовності до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності.

Інтеграція дисциплін теоретичного, практичного, педагогічного, методичного блоків та інноваційних спеціальних курсів має вплив на розвиток музичного мислення студентів, формує здатність до цілісного системного бачення навчального матеріалу, вміння аналізувати, порівнювати й узагальнювати.

Наступна умова: *забезпечення мотиваційної цілеспрямованості майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності*.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що ефективність формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності насамперед залежить від усвідомленого позитивного ставлення до професійної підготовки у ЗВО від сформованості мотивів, внутрішніх потреб. Стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності передбачає цілеспрямований педагогічний вплив на формування позитивного ставлення студентів, їх пізнавального інтересу, професійної потреби в опануванні вокально-педагогічними технологіями.

Як зауважує Г. Панченко: “Забезпечення стійкої позитивної мотивації музично-творчої діяльності, спрямованість вокальної підготовки на творчість у відповідності з індивідуальною навчальною траєкторією студента, застосування інноваційної методики, яку побудовано на принципі трансформації мовної мелодики у вокально-музичну з обов’язковим включенням творчих завдань, сприяє готовності до саморозвитку майбутніх учителів музичного мистецтва,

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО САМОРОЗВИТКУ У ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

формуванню й удосконаленню їхніх вокально-виконавських умінь та навичок, що забезпечує високий рівень педагогічної спрямованості вокального навчання та поширення сфери застосування професійних можливостей” [6, 14]. Цей навчальний етап передбачає період самопізнання, самоаналізу, самооцінки. Отже, означена умова передбачає мотиваційну спрямованість, інтерес до майбутньої вокально-педагогічної діяльності.

Наступна педагогічна умова: *взаємозв'язок практичної та теоретичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.*

Зміст означеної педагогічної умови передбачає застосування комплексу творчих завдань, а саме: розвиток здатності до постійного процесу мислення та слухового контролю; розвиток вокально-виконавських і художньо-творчих навичок і вмінь; збагачення вокального репертуару шляхом добору вокальних творів, різноманітних за художньо-образним змістом; розширення музичного кругозору за допомогою цілеспрямованого сприймання творів вокального мистецтва (застосування аудіо та відеозаписів концертних програм провідних виконавців, відвідування концертів тощо).

На думку О. Маруфенко, постановку голосу слід починати з формування вокально-слухових навичок у майбутніх учителів музичного мистецтва, де збільшуються професійні завдання володіння вміннями, навичками вокальної техніки [5]. Отже, використання спеціальних форм, методів і засобів навчання, які максимально стимулюють пізнавальну активність і самостійність майбутніх фахівців, формує готовність до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності.

Наступною педагогічною умовою визначено *забезпечення усвідомлення майбутніми фахівцями необхідності рефлексивно-оцінної діяльності.* Означена умова передбачає сформованість здатності до усвідомлення цінності знань і вмінь саморозвитку й самовдосконалення; професійно-особистісної рефлексії за результатами вокально-педагогічної діяльності.

Розглядаючи наявність рефлексивно-оцінної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, дослідник В. Білоус зазначає: “Рефлексивно-оцінна діяльність сформована у процесі професійної підготовки і проявляється у майбутніх фахівців як вищий рівень засвоєних умінь, гнучких навичок ...” [2, 5].

Рефлексивно-оцінна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає оцінку власного рівня вокально-педагогічної підготовки,

усвідомлення відповідальності за майбутню професійну діяльність. Необхідність високого рівня рефлексивно-оцінної діяльності зумовлюється професійною вокально-педагогічною реалізацією, що передбачає осмислення власного рівня професійних знань, вмінь, навичок.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності – це цілеспрямований, багатоаспектний, інтегративний творчий процес, який полягає у формуванні вокальних знань, вмінь, навичок, розвитку індивідуального творчого мислення, елементів педагогічної, виконавської техніки, що сприятимуть засвоєнню змісту музично-педагогічної освіти та забезпечать високий рівень їх майбутньої професійної діяльності. Визначені педагогічні умови мають свою змістову наповненість, їх системна єдність сприяє підвищенню результатів формування готовності майбутніх фахівців до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності.

Перспективою подальшого дослідження означеної проблеми вбачаємо вивчення нових методів, форм, прийомів формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська І. Вокальна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва засобами театрального мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 10 (74). С. 150–160.
2. Білоус В. Психологічні аспекти формування виконавської художньої майстерності: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства: 17.00.03. Київ, 2005. 16 с.
3. Василенко Л. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2003. 208 с.
4. Дорошенко Т. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів .: дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04. Чернігів, 2016. 632 с.
5. Маруфенко О. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музичного мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006. 265 с.

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО САМОРОЗВИТКУ У ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

6. Панченко Г. Методика розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2008. 20 с.

7. Реброва О. Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії: автореф. доктора пед. наук спец. 13.00.02 теорія і методика музичного навчання; 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Київ, 2013. 46 с.

8. Сегеда Н. Теоретичні і методичні засади професійного розвитку викладача музичного мистецтва в системі безперервної педагогічної освіти : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.02, 13.00.04 Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. 44 с.

9. Стасько Г. Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики як основа удосконалення педагогічної майстерності : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київський університет імені Т.Шевченка. Київ, 1995. 24 с.

10. Ткаченко Т. Теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. Київський національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 43 с.

REFERENCES

1. Baranovska, I. (2017). Vokalna pidhotovka maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva zasobamy teatralnoho mystetstva [Vocal training of future teachers of musical art by means of theatrical art]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. Sumy: Publishing House of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko*, No. 10 (74). pp. 150-160. [in Ukrainian].

2. Belous, V. (2005). Psykholohichni aspekty formuvannya vykonavskoyi khudozhnoyi maysternosti [Psychological aspects of the formation of performing arts]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 16 p. [in Ukrainian].

3. Vasylenko, L. (2003). Vzayemodiya vokalnoho i metodychnoho komponentiv u protsesi profesiynoyi pidhotovky maybutnoho vchytelya muzyky [Interaction of vocal and methodical components in the process of professional training of the future music teacher]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 208 p. [in Ukrainian].

4. Doroshenko, T. (2016). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly do zabezpechennya osnov zahalnoyi muzychnoyi osvity uchniv [Theoretical and methodical bases of preparation of future teachers of elementary school for maintenance of bases of the general musical education of pupils]. *Doctor's thesis*. 632p. [in Ukrainian].

5. Marufenko, O. (2006). Formuvannya vokalno-slukhovoykh navychok maybutnoho vchytelya muzychnoho mystetstva [Formation of vocal and auditory skills of the future teacher of musical art]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 265 p. [in Ukrainian].

6. Panchenko, G. (2008). Metodyka rozvytku tvorchykh zdibnostey maybutnoho vchytelya muzyky v protsesi vokalnoyi pidhotovky [Methods of development of creative abilities of the future music teacher in the process of vocal training]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

7. Rebrova, O. (2013). Teoriya i metodyka formuvannya khudozhno-mentalnoho dosvidu maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva ta khoreohrafiy [Theory and methods of formation of artistic and mental experience of future teachers of music and choreography]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv, 46 p. [in Ukrainian].

8. Szeged, N. (2012). Teoretychni i metodychni zasady profesiynoho rozvytku vykladacha muzychnoho mystetstva v systemi bezpererвної pedahohichnoyi osvity [Theoretical and methodical bases of professional development of the teacher of musical art in system of continuous pedagogical education]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv, 44 p. [in Ukrainian].

9. Stasko, G. (1995). Vokalna pidhotovka maybutnoho vchytelya muzyky yak osnova udoskonalennya pedahohichnoyi maysternosti [Vocal training of the future music teacher as a basis for improving pedagogical skills]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Taras Shevchenko University of Kyiv. Kyiv, 24 p. [in Ukrainian].

10. Tkachenko, T. (2010). Teoretyko-metodychni osnovy formuvannya vokalno-zvukovoyi kultury maybutnoho vchytelya muzychnoho mystetstva u protsesi profesiynoyi pidhotovky [Theoretical and methodological foundations of the formation of vocal and sound culture of the future teacher of music in the process of professional training]. National Pedagogical University named after MP Drahomanov. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv, 43 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.11.2021